

شهید آیت‌ا... النمر؛ نماد مقاومت در شبه جزیره

معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی
دفتر: مطالعات سیاسی

کد موضوعی: ۲۶۰
شماره مسلسل: ۱۴۶۱۲
دی‌ماه ۱۳۹۴

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده.....
۱.....	مقدمه.....
۲.....	پیشینه زندگی آیتا... التّمر.....
۴.....	علل و اهداف آل سعود از اعدام آیتا... التّمر.....
۶.....	پیامدهای اعدام آیتا... التّمر.....
۱۰.....	نتیجه گیری.....

شهید آیت‌ا... النمر؛ نماد مقاومت در شبه جزیره

چکیده

اجرای حکم اعدام شهید آیت‌ا... نمر باقر النمر توسط آل سعود نشان‌دهنده چالش‌های هیئت حاکمه عربستان سعودی در ابعاد ملی و فراملی است و سیر تحول این پرونده نشان می‌دهد که تصمیم‌گیری‌ها و احکام مرتبط با آن تحت تأثیر تحولات منطقه غرب آسیا، مبارزات حق‌طلبانه شیعیان عربستان و شدت تنش‌های آل سعود با ایران و متحدان آن قرار داشته و از همین باب، شائبه سیاسی بودن آن به شدت تقویت می‌گردد. به نظر می‌رسد این اقدام پیامدهایی را برای حکومت ریاض به دنبال داشته باشد که دامن زدن به اختلافات مذهبی در غرب آسیا، افزایش چالش‌های آل سعود در منطقه، فشارهای فزاینده خارجی بر آل سعود، تشدید تنش‌ها در مناطق شرقی عربستان و افول و زمینه‌سازی برای فروپاشی ساختار سیاسی سعودی در این زمره قرار می‌گیرند.

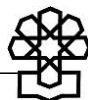
مقدمه

شهید آیت‌ا... نمر باقر النمر، مشهور به شیخ نمر، رهبری اعتراضات مخالفان شیعی پادشاهی سعودی را بر عهده داشت و خواستار تغییرات در قانون اساسی، اعطای آزادی به شهروندان و پایان تبعیض علیه شیعیان در این کشور شده بود. وی بخشی از جنبش

اصلاح طلبانه مردم عربستان به شمار می‌رفت که در صدد دستیابی به حقوق مذهبی و شهروندی خود و انجام اصلاحات در ساختار سیاسی قرون وسطایی این کشور بوده و تلاش می‌کرد تبعیضات قومیتی در قبال شیعیان ساکن عربستان، به ویژه مناطق نفت خیز شرقی، پایان یابد و این موضوعی است که خوشایند رژیم آل سعود نبود. اکنون اعدام این روحانی مجاهد، فصل تازه‌ای را از حیات سیاسی در داخل عربستان رقم خواهد زد که افزایش مبارزات حق طلبانه در داخل این کشور و افشای پیش از پیش چهره ضداسلامی و ضدحقوق بشری آل سعود از جمله مهمترین آنها خواهد بود.

پیشینه زندگی آیت‌ا... النمر

آیت‌ا... نمر باقر النمر متولد سال ۱۳۳۷ هجری شمسی (۱۹۶۸ میلادی) در العوامیه، واقع در شهر القطیف در شرق عربستان، یک مجتهد شیعه و فعال حقوق بشر عربستانی بود که در یک خانواده اهل علم و دین به دنیا آمد. وی تحصیلات مقدماتی خود را در همان شهر به پایان رساند و در سال ۱۴۰۰ هجری قمری (۱۹۸۹ میلادی)، برای آشنایی نزدیک‌تر با انقلاب اسلامی ایران و فراگیری تحصیلات حوزوی ابتدا به ایران مهاجرت کرد تا در تهران در حوزه علمیه حضرت قائم(عج) حضور پیدا کند. شیخ نمر پس از ۱۰ سال تحصیل در این حوزه، عازم سوریه شد و در حوزه علمیه حضرت زینب(علیها سلام) و در حضور اساتید این حوزه به ادامه تحصیل پرداخت. وی پس از بازگشت به عربستان مرکز مذهبی الإمام القائم(عج) را نیز در العوامیه تأسیس کرد که در واقع سنگ بنای مرکز اسلامی در این منطقه به شمار می‌رود.

وی در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۷ (۲۰۰۶ و ۲۰۰۸ میلادی) نیز بازداشت شده بود که در نخستین بار متعاقب بازگشت از سفر کوتاه‌مدت خود به بحرین و بازگشت به عربستان، به دلیل مشارکت در همایش بین‌المللی قرآن کریم به اتهام درخواست از حاکمیت سعودی مبنی بر رسیدگی به شرایط حکومتی حاکم بر قبرستان بقیع، رسمیت دادن به مذهب تشیع و تغییر در شیوه‌های آموزشی و درسی کنونی حاکم بر عربستان توسط نیروهای امنیتی بازداشت گردید. بازداشت مجدد شیخ نمر، به ۲۳ آگوست ۲۰۰۸ میلادی باز می‌گشت که در شهر القطیف به دست نیروهای امنیتی صورت گرفت. اتهام شیخ برای بازداشت بنابر ادعای رژیم سعودی درخواست از شیعیان مناطق شرقی عربستان برای آمادگی به منظور دفاع از خود و جامعه خویش بود که رژیم مدعی بود این اظهارات به مفهوم تحریک شیعیان سعودی برای جدایی از حکومت مرکزی تلقی می‌گردد. شهید نمر یک بار دیگر در مارس ۲۰۰۹ میلادی در معرض بازداشت قرار گرفت. آیت‌... نمر همواره در خطابه‌های خود به درستی آل سعود را به اعمال سیاست‌های تبعیض‌آمیز طایفه‌ای سازمان‌یافته و پایمال نمودن حقوق و کرامت انسانی شیعیان، به‌ویژه در مناطق شرقی عربستان و به‌خصوص در دو منطقه الاحساء و القطیف، منتسب می‌کرد و به افشای ماهیت ضدانسانی این رژیم می‌پرداخت.

آیت‌... نمر در ۱۸ تیرماه ۱۳۹۱ (۸ ژوئیه ۲۰۱۲) در العوامیه بار دیگر به دست نیروهای امنیتی بازداشت و محاکمه وی نیز در اسفندماه ۱۳۹۲ (مارس ۲۰۱۳) آغاز شد و دادستانی کل عربستان در آن زمان با متهم کردن وی به فتنه‌انگیزی، اعدام ایشان را خواستار شد. نیروهای امنیتی سعودی قبل از بازداشت شیخ نمر، خودروی وی را در روز ۲۰ تیرماه ۱۳۹۲ تعقیب کرده و با تیراندازی به سوی وی، این روحانی شیعی را به

شدت مجروح کرده بودند. نهاد عالی قضایی در ادامه این روند، در ۲۳ مهرماه ۱۳۹۳ (۱۵ اکتبر ۲۰۱۴) با مطرح کردن همان اتهامات واهی مبنی بر فتنه‌انگیزی در کشور و سرپیچی از فرامین پادشاه سعودی، حکم اعدام آیت‌... نمر را صادر نمود، در حالی که محاکمه این عالم برجسته شیعه بدون حضور رسانه‌ها و بدون اجازه به وی جهت دفاع از خود، انجام شد. این حکم با واکنش گسترده ملت‌های مسلمان و عالمان اسلامی در جهان مواجه شد. در نهایت، حکم اعدام آیت‌... شیخ نمر باقر التمر در آبان ۱۳۹۴ در دستگاه قضایی آل سعود تأیید شد و متعاقب ابلاغ این حکم به وزارت کشور سعودی و به‌منظور اجرای آن، به امضای سلمان بن عبدالعزیز، پادشاه سعودی، نیز رسید.

علل و اهداف آل سعود از اعدام آیت‌... التمر

۱. چالش‌های منطقه‌ای آل سعود: چالش در مناسبات آل سعود با طرف‌های منطقه‌ای در حوزه شورای همکاری خلیج فارس و همچنین دریای مدیترانه، از جمله با مصر، نوعی ناکامی برای ریاض به‌شمار می‌رود که تلاش می‌کند به عنوان رهبر جهان عرب و پیشرو در امور مربوط به خاورمیانه شناخته شود. پیشروی‌های ارتش سوریه و تسلط آن بر مناطق جدید و تداوم حملات هوایی روسیه به همراه عقب‌نشینی تکفیری‌های سلفی چندملیتی در عراق و سوریه، باعث گردیده تا اوضاع برای سعودی‌ها نگران‌کننده شود. مشارکت مؤثر ایران در مذاکرات ژنو و وین در کنار توافقات هسته‌ای کشور با قدرت‌های بین‌المللی و سنگینی کفه ترازوی ایران و متحدان آن در تنظیم معادلات و ترتیبات منطقه نیز بر حجم نگرانی آل سعود افزوده است.

ازسوی دیگر، هرگاه ریاض در رقابت سیاسی با تهران در منطقه شرایط را برخلاف منافع خود دیده، تلاش نموده است تا با کوبیدن بر طبل فتنه مذهبی و دامن زدن به این مناقشه به نوعی از ظرفیت‌های موجود در زمینه افراط‌گرایی مذهبی که خود در خلال سال‌های گذشته با تبلیغ وهابیت و سلفی‌گری ایجاد کرده، برای دستیابی به اهداف خود بهره ببرد. از همین‌رو ریاض به واکنش‌های تهاجمی و عصبیت‌گونه در قبال این روند دست زده است که اجرای حکم اعدام آیت‌ا... نمر در همین راستا محسوب می‌گردد.

۲. چالش‌های داخلی آل سعود: تحولات و انقلابات ناشی از جریان بیداری اسلامی در منطقه و تسری نسبی آنها به داخل سرزمین‌های تحت حاکمیت آل سعود باعث اتخاذ مواضعی از جانب هیئت حاکمه ریاض گردید که با به قدرت رسیدن سلمان بن‌عبدالعزیز و حکومت افراد کم‌تجربه و جوان‌تر در هرم قدرت این روند تشدید شد. ورود به جنگ در یمن، ناکامی در سرنگون ساختن نظام سیاسی حاکم بر سوریه، شرایط در عراق، خیزش‌ها و بیداری در داخل عربستان به‌ویژه در مناطق شیعه‌نشین شرقی و ورود نسل جدید سلفی‌های ضد سعودی، چالش‌های جدی می‌باشند که حکومت ریاض با آن روبروست. حکومت خودکامه آل سعود امروز با مطالبات جدی در داخل عربستان سعودی مواجه است و در این میان نهضت شیعیان این کشور برای دستیابی به حقوق طبیعی و شهروندی خود چالش جدی را برای آل سعود ایجاد کرده است. در چنین شرایطی رژیم حاکم این کشور در یک حرکت ناپخته تلاش کرده است تا از طریق به شهادت رساندن آیت‌ا... النمر به سرکوب مطالبات داخلی در این کشور بپردازد.

پیامدهای اعدام آیت‌ا... النمر

موضوع اعدام آیت‌ا... نمر باقر النمر را نمی‌توان جدای از شرایط منطقه‌ای ارزیابی نمود. در حقیقت، اجرای این حکم پیامدهای ملی و فراملی را برای عربستان سعودی به دنبال دارد که بدین ترتیب قابل شرح است:

۱. **دامن زدن به اختلافات مذهبی در منطقه:** در ابعاد منطقه‌ای، آنچه محتمل به نظر می‌رسید تأثیر اجرای این حکم در دامن زدن به اختلافات مذهبی و ضدتقریبی در سطح منطقه می‌باشد. اعدام شیخ نمر توسط عربستان در حقیقت نشان دادن چراغ سبز به هم‌پیمانان آل سعود در هدف قرار دادن شیعیان و اقلیت‌های دینی در عراق و سوریه نیز می‌باشد که خود می‌تواند درگیری‌های مذهبی را افزایش دهد.

۲. **افزایش چالش‌های آل سعود در منطقه:** رویکرد تاکتیک محور آل سعود مبتنی بر خشونت برای عبور موقت از بحران‌های داخلی و منطقه‌ای بوده که به نظر می‌رسد فارغ از عواقب آن در میان و بلندمدت اتخاذ گردیده و نشان‌دهنده فقدان نگاه راهبردی در داخل هیئت حاکمه عربستان می‌باشد. حمایت گسترده از تکفیری‌ها در سوریه، تهاجم نظامی به یمن و اجرای حکم اعدام شهید النمر در همین راستا قابل توضیح است. ورود عربستان سعودی به ورطه جنگ همه‌جانبه در یمن نشان‌دهنده درماندگی و ضعف محافظه‌کاران دربار سعودی در قبال تحولات سال‌های اخیر در خاورمیانه و بر هم خوردن توازن منطقه‌ای به سود محور مقاومت بوده و اجرای حکم اعدام آیت‌ا... نمر، روند افول حاکمیت وهابیون را در ریاض تسریع می‌کند. این روند نشان می‌دهد آل سعود غالب گزینه‌های راهبردی خود را از دست داده و شکست‌های متوالی ریاض باعث گردیده تا به

دنبال اهرم فشار جدیدی برای تأثیرگذاری بر تحولات منطقه‌ای باشد. آل سعود تاکنون نتوانسته است به اهداف خود در یمن دست یابد و نگران تسری بیشتر ناآرامی‌ها در شبه‌جزیره عربستان و همچنین در دیگر کشورهای منطقه خاورمیانه به داخل مرزهای خود می‌باشد و به‌عنوان نمونه‌ای دیگر، ورود به عرصه میدانی در بحرین نیز حکایت از همین نگرانی داشته است. این ناکامی‌ها در کنار گسترش اعتراضات در جوامع عربی توانسته تا اندازه زیادی به سازماندهی مخالفت‌ها بر ضد آل سعود منجر گردد و بنابراین، این رژیم تلاش نموده است تا کانون‌های مخالفان را به شدت سرکوب نموده و هدف قرار دهد.

۳. افزایش فشارهای خارجی بر آل سعود: با اعدام شیخ نمر پیش‌بینی می‌شود

که امواج محکومیت‌ها در عرصه بین‌المللی، به سوی حکومت سعودی که خود را خادم الحرمین می‌نامد، افزایش یابد و در حقیقت، روند مشروعیت‌زدایی از آن در سطح بین‌المللی و جهان اسلام تشدید شود. از منظر حقوق بین‌الملل نیز حکم دستگاه قضایی عربستان با آزادی‌های سیاسی و موضوعات مرتبط با حقوق بشر و حقوق اقلیت‌ها در تناقض بوده و ناقض ماده دوم و سوم اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ و ماده دوم اعلامیه حقوق بشر اسلامی قاهره است. برخی کشورهای عضو اتحادیه اروپا، از جمله آلمان، پیش‌تر در مورد تصمیم سعودی‌ها برای اعدام شیخ نمر هشدار داده بودند. گروه‌های طرفدار حقوق بشر نیز خواستار عدم اجرای حکم اعدام آیت‌الله النمر شده بودند که به اتهام شرکت در اعتراضات پسا ۲۰۱۱ شیعیان عربستان و به‌عنوان نماد بیداری در این کشور متعاقب خیزش‌های عربی محکوم به اعدام شده بود. کمیسیون حقوق بشر اسلامی مستقر در لندن نیز خواستار مداخله سازمان ملل برای جلوگیری از اعدام این روحانی برجسته شیعه عربستانی گردیده بود. گروه‌های طرفدار حقوق بشر پیش‌تر ضمن

هشدار به حکومت سعودی، اعدام آیت‌ا... نمر را دارای انگیزه سیاسی دانسته بودند چرا که در عربستان قوه قضائیه مستقل وجود ندارد. این شرایط باعث می‌گردند تا فشارهای خارجی بر عربستان افزایش یابند. در نتیجه، بی‌توجهی حکام سعودی به درخواست‌های بین‌المللی برای عدم اجرای حکم اعدام، و افزایش اختلافات هیئت حاکمه ریاض با متحدان منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای خود باعث افزایش تضادها می‌گردند. از همین رو، اعدام وی سبب می‌شود تا ناآرامی‌های مردمی در شبه‌جزیره عربستان گسترش یابد و این امر می‌تواند تنش‌های بیشتری را در عرصه منطقه‌ای، به‌ویژه با ایران، رقم زند. جنبش مقاومت حزب‌ا... لبنان، حوثی‌های یمن، شیعیان شبه‌جزیره، علمای اسلامی و مراجع شیعی، از جمله در عراق و ایران هم‌صدا با بسیاری از مسلمانان اصل‌تسنن، اعتراضات خود در قبال صدور حکم اعدام آیت‌ا... النمر را نشان داده‌اند که این امر به‌معنای تشدید فشارهای خارجی بر حکومت آل سعود است.

۴. افزایش تنش‌ها در مناطق شرقی عربستان: در ابعاد داخلی، اجرای حکم

اعدام آیت‌ا... نمر می‌تواند موجبات بی‌ثباتی بیشتر را در مناطق شیعه‌نشین القطیف و الاحساء واقع در استان شرقی ظهران، از جمله در نزدیکی حوزه‌های نفت‌خیز الشرقیه، به دنبال داشته باشد که خود زمینه‌ساز تضعیف ساختار سیاسی کنونی در عربستان می‌شود. افزون بر این، اعدام شیخ النمر می‌تواند باعث اتخاذ مواضع جدیدی از جانب حامیان وی گردد که قطعاً در راستای منافع آل سعود قرار نخواهد داشت. رویکرد شهید النمر و حامیان وی چه در عربستان و چه در دیگر کشورهای همجوار، همواره بر پایه مخالفت مدنی و فعالیت‌های سیاسی قرار داشته و هیچ‌گاه در اعتراضات خود به خشونت متوسل نشده‌اند. شیخ نمر در اکتبر ۲۰۱۱ و در واکنش به بالا گرفتن تنش اظهار داشت: «مقامات به

گل‌وله‌ها متکی هستند به کشتن و زندانی کردن و ما باید بر خروش واژه‌ها تکیه کنیم و بر کلام عدالت». لذا، اعدام شیخ النمر می‌تواند به تقویت گروه‌ها و نهادهای سیاسی و مدنی در مناطق الاحساء و القطیف منجر شود و حمایت‌های ملی و فراملی را نیز به دنبال خواهد داشت که بر همین پایه، در راستای تقویت نقش منطقه‌ای خود حرکت خواهند کرد و این روند حتی می‌تواند به حمایت از حوثی‌ها برای کنترل اوضاع در یمن کمک نماید. آمارهای رسمی سعودی حکایت از آن دارند که بیش از ۳ میلیون شهروند شیعه در این دو منطقه و ده‌ها هزار شهروند شیعه نیز در مدینه منوره و سایر مناطق عربستان زندگی می‌کنند.

این روند خود می‌تواند در کنار چالش‌های دیگر داخلی که آل سعود با آن روبروست، افول بیش از پیش آن را به دنبال داشته باشد که از آن جمله می‌توان به جنگ قدرت در داخل خاندان حکومتی متعاقب درگذشت عبدا... بن‌العزیز و ورود به دوره پادشاهی سوم مبتنی بر انتقال قدرت به نوه‌های عبدالعزیز اشاره داشت، به‌ویژه آن که سدیری‌ها با به حاشیه راندن شماری‌ها به انحصارطلبی ادامه داده و به دنبال کنار زدن فرزندان فیصل بن‌العزیز و عبدا... بن‌العزیز هستند. افزایش نفوذ سلفی‌های نسل چهارم پس از داعش، به‌ویژه گروه الخراسانی، در عربستان چالش دیگر حکومت ریاض است که این کشور را فضایی برای ادامه حیات خود یافته و در عین حال، با حاکمیت آل سعود در عربستان موافق نیستند.

۵. افول و فروپاشی ساختار سیاسی سعودی: اعدام آیت‌ا... نمر باقر النمر حکایت

از ورود رژیم سعودی به یک بن‌بست جدی دارد. به‌عبارتی دیگر، این اقدام نشان‌دهنده تضاد رژیم آل سعود با اقلیت‌ها و طیف‌های مخالف حاکمیت وهابیت در عربستان است.

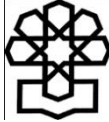
این شرایط نه فقط به شیعیان معترض اختصاص دارد، بلکه گروه‌های مختلف اهل تسنن را نیز شامل می‌شود که از تداوم حاکمیت وهابیون سلفی در رأس هرم قدرت در عربستان ناراضی هستند. برای مثال می‌توان به معترضان سنی‌مذهب شهر البریده در مرکز این کشور اشاره داشت که برای نخستین بار دست به اعتراضات زده و فعالیت رسمی خود برای ساقط کردن آل سعود را آغاز کرده‌اند. گروه‌هایی از اهل سنت سلفی و اهل سنت معتدل نیز که نزدیک به اخوان المسلمین هستند، از مخالفان آل سعود بوده و طیف‌های مختلف شیعیان نیز موضع جدی‌تری در این زمینه دارند. شرایط مذکور در نهایت از ظرفیت شکل‌گیری بیداری چهارم عربی در خاورمیانه و شمال آفریقا برخوردار است که در صورت تحقق آن، به تغییر حکومت‌های پادشاهی مطلقه در غالب شیخ‌نشین‌های حوزه خلیج فارس، به‌ویژه عربستان سعودی، منجر می‌گردد.

نتیجه‌گیری

اعدام آیت‌ا... نمر توسط خاندان آل سعود بیانگر نوعی درماندگی و ناتوانی حکومت عربستان در برخورد با چالش‌های سیاسی و اجتماعی در ابعاد ملی و فراملی بوده و این اقدام یک اشتباه استراتژیک از جانب ریاض به‌شمار می‌آید. این روحانی برجسته شیعی را می‌توان سخنگوی یک جریان مخالف آل سعود دانست که در دهه اخیر تلاش‌های بسیاری را برای به‌دست آوردن حقوق شهروندان و اقلیت‌ها در ابعاد گوناگون انجام داده‌اند. سیر تحول پرونده شهید آیت‌ا... النمر نشان می‌دهد که تصمیم‌ها و احکام مرتبط با این پرونده همواره تحت تأثیر تحولات در خاورمیانه، تحرکات شیعیان عربستان و شدت تنش‌ها با ایران و متحدان آن قرار داشته است، به نحوی که بازداشت این روحانی شیعی

متعاقب آغاز خیزش شیعیان در عربستان رخ داد، حکم اولیه اعدام وی همزمان با افزایش تنش‌ها با ایران صادر شد و تأیید نهایی این حکم در دادگاه تجدیدنظر نیز همزمان با دور تازه‌ای از تنش‌ها با جمهوری اسلامی در کنار دیگر بحران‌های منطقه‌ای صورت گرفت و از همین باب، شائبه سیاسی بودن این حکم به شدت تقویت می‌گردد به نحوی که سازمان عفو بین‌الملل نیز بر این نکته تأکید دارد. در حقیقت، رویکرد آل سعود در برخورد با شیعیان و رهبران شیعی در عربستان به ابزاری برای فرافکنی حکومت سعودی و مقابله با نفوذ ایران در منطقه تبدیل شده است که به واسطه آن، از یک سو ایران را به دخالت در امور داخلی خود متهم نموده و از سوی دیگر، به وسیله‌ای برای تهدید و سرکوب شیعیان عربستان تبدیل شده است. اما تردیدی وجود ندارد که اجرای حکم اعدام آیت‌ا... النمر می‌تواند پیامدهایی در ابعاد ملی و فراملی برای حکومت ریاض به دنبال داشته باشد که دامن زدن به اختلافات مذهبی در خاورمیانه، چالش‌های فزاینده آل سعود در منطقه، افزایش فشارهای خارجی بر آل سعود، تشدید تنش‌ها در مناطق شرقی عربستان و افول و آغاز فروپاشی ساختار سیاسی سعودی در این زمره قرار می‌گیرند.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۶۱۲

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: شهید آیت‌الله... التمر؛ نماد مقاومت در شبه‌جزیره

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه سیاست خارجی)

تهیه و تدوین: محمدحوشی سادات

ناظر علمی: مهدی امیری

متقاضی: معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. آیت‌الله... النمر

۲. عربستان سعودی

۳. شیعیان

تاریخ انتشار: ۱۳۹۴/۱۰/۱۳